

LIETUVOS BANKAS
EURO SISTEMA

Anticiklinis kapitalo rezervas

Sprendimą pagrindžianti medžiaga

Birželis

2019

Leidinį parengė Lietuvos banko Ekonomikos ir finansinio stabilumo tarnyba.

Jei nenurodyta kitaip, remiamasi duomenimis iki 2019 m. gegužės 22 d.

Paveikslų pavadinimų paantraštėse pateiktas laikotarpis apima nurodytų metų, ketvirčio ar kito laikotarpio duomenis.

Leidžiama perspausdinti švietimo ir nekomerciniais tikslais, jei nurodomas šaltinis.

© Lietuvos bankas
Gedimino pr. 6, LT-01103 Vilnius
www.lb.lt

SPRENDIMO DĖL ANTICIKLINIO KAPITALO REZERVO NORMOS PAGRINDIMAS

Lietuvos banko valdyba 2019 m. birželio 25 d. priėmė sprendimą¹ nekeisti anticiklinio kapitalo rezervo (AKR) normos ir palikti galioti 2018 m. birželio mėn. nustatytą 1 proc. AKR normą, kuri įsigalios 2019 m. birželio 30 d. Toks sprendimas priimtas atsižvelgiant į pastarojo meto šalies finansų sistemos ir ekonomikos raidos tendencijas, pagrindinius ir papildomus AKR nustatymo rodiklius.

Iš skolinimo ir nekilnojamojo turto (NT) rinkų analizės matyti, kad susiformavusių reikšmingų disbalansų finansų sistemoje nėra. Kredito ir BVP santykis yra stabilus, šalies einamoji sąskaita subalansuota, pinigų ir finansų įstaigų (PFĮ) paskolų ir indėlių santykis sudaro beveik 100 proc., o NT kainos yra arti jų pamatinės vertės. Kita vertus, skolinimui tebesant aktyviam, finansinis ciklas Lietuvoje šiuo metu yra pakilimo fazėje. Vidutinės sisteminės rizikos pasireiškimo laikotarpiais, kai aktyvumas kredito ir NT rinkose yra nemažas, šalies ekonomika auga, o kredito įstaigų pelningumas yra geras, siekiama, kad bankų sukaupto AKR norma būtų 1 proc.

SKOLINIMO IR NEKILNOJAMOJO TURTO RINKŲ RAIDA

Kreditavimas Lietuvoje tebebuvo aktyvus, tačiau jo augimo tempas per ketvirtį sulėtėjo.

Naujausiais finansinių sąskaitų duomenimis, Lietuvos ekonomikos finansinių įsipareigojimų metinis augimas 2018 m. ketvirtąjį ketvirtį sudarė 2,7 proc., t. y. 2,6 proc. p. mažiau nei ankstesnį ketvirtį. Namų ūkių įsipareigojimų metinis augimo tempas per ketvirtį paaugo 1,1 proc. p., o įmonių – sumažėjo 2,7 proc. p. PFĮ duomenys rodo, kad kredito įstaigų skolinimas taip pat sumažėjo. Jų suteiktų paskolų privačiam ne finansų sektoriui portfelio metinis augimo tempas 2019 m. kovo mėn. sudarė 5,1 proc. ir buvo 0,9 proc. p. mažesnis nei prieš ketvirtį. Tam įtakos turėjo reikšmingai sumažėjęs paskolų įmonėms portfelio augimo tempas – jis kovo mėn. sudarė tik 1,6 proc., nors prieš ketvirtį – 3,2 proc. Kita vertus, pastaruoju metu kredito įstaigos ypač aktyviai skolino namų ūkiams, kurių paskolų portfelio metinis augimo tempas 2019 m. kovo mėn. tebebuvo spartus ir sudarė 8,6 proc.

PFĮ paskolų įmonėms portfelio augimo tempas sumažėjo. 2019 m. kovo mėn. PFĮ paskolų įmonėms portfelio metinis augimo tempas per ketvirtį sumažėjo ir sudarė 1,6 proc. Šioms tendencijoms įtakos galėjo turėti sugriežtėjusios kai kurių bankų skolinimo sąlygos² ir padidėjusios bankų koncentracijos padariniai. Pavyzdžiui, įmonių apklausos rodo, kad 2018 m. ir 2019 m. pradžioje atmetų įmonių paskolų paraiškų dalis didėjo ir sudarė 27 proc. Be to, dėl rinką paliekančio *Danske* banko ir naujojo *Luminor* banko rinkos dalies susitraukimo kiti bankai galėjo būti išrankesni klientų atžvilgiu. Kartu toliau didėjo bankų naujų paskolų įmonėms palūkanų normos – jų metinis vidurkis buvo 0,53 proc. p. didesnis nei atitinkamu laikotarpiu prieš metus. Kaip ir anksčiau, didžiausią bankų paskolų įmonėms portfelio dalį sudarė paskolos NT veiklos (27 %), prekybos (22 %) ir gamybos įmonėms (14 %), tačiau paskolų NT veiklos bei gamybos įmonėms portfeliai per metus susitraukė atitinkamai 23 mln. Eur (0,9 %) ir 7 mln. Eur (0,6 %). Tuo pačiu laikotarpiu kredito įstaigų skolinimas prekybos, transporto įmonėms bei kontroliuojančiosioms bendrovėms per metus paaugo atitinkamai 114 mln. Eur (6,1 %), 118 mln. Eur (20,3 %) ir 105 mln. Eur (18,0 %). Pastaruoju metu pastebimi ir naujų paskolų srautų struktūros pokyčiai. Mažesnių nei 1 mln. Eur paskolų metinis srautas (įskaitant paskolų persitarimus) 2019 m. pirmojo ketvirčio pabaigoje buvo trečdaliu mažesnis nei prieš metus, tačiau paskolų, kurių vertė didesnė nei 1 mln. Eur, padaugėjo 13,3 proc. Nors bankų skolinimas įmonėms mažėjo, per metus didėjo įmonių finansavimasis kitais šaltiniais: prekybos kreditais (0,4 mlrd. Eur), kitų įmonių paskolomis (0,6 mlrd. Eur) ir skolos vertybiniais popieriais (0,5 mlrd. Eur).

Namų ūkių paskolų portfelio augimo tempas ir toliau buvo didelis ir palaikomas aktyvaus būsto paskolų teikimo. 2019 m. kovo mėn. duomenimis, namų ūkių paskolų portfelis per metus padidėjo 8,6 proc. Būsto paskolų portfelis išaugo 9,1 proc., o vartojimo paskolų – 6,2 proc., t. y. atitinkamai 0,4 proc. p. daugiau ir 2,5 proc. p. mažiau nei 2018 m. pabaigoje. Grynas naujų būsto paskolų metinis srautas 2019 m. pirmojo

¹ Lietuvos banko valdybos 2019 m. birželio 25 d. nutarimas Nr. 03–121 „Dėl anticiklinio kapitalo rezervo taikymo“.

² Tai rodė Lietuvos banko vykdomos bankų ir ne finansų įmonių apklausos.

ketvirčio pabaigoje sudarė 1,3 mlrd. Eur ir buvo 11,2 proc. didesnis nei prieš metus. Namų ūkių paskolų augimui reikšmingą įtaką ir toliau daro mažėjantis nedarbas bei didėjančios pajamos – jų metinis augimo tempas 2018 m. ketvirtąjį ketvirtį buvo 9,7 proc. Gerėjanti finansinė padėtis teigiamai veikė namų ūkių lūkesčius dėl ateities – toliau didėjo vartotojų pasitikėjimo rodiklis ir tikimybė artimiausiu metu įsigyti brangesnių pirkinių. Tikėtina, kad šie veiksniai ir toliau skatins naujų paskolų srautų augimą ateityje. Kadangi didėjantis namų ūkių skolinimasis atitiko disponuojamųjų pajamų augimą, naujų būsto paskolų ir disponuojamųjų pajamų santykis tebebuvo stabilus (2018 m. pabaigoje netgi sumažėjo 0,19 proc. p.). Kita vertus, naujų būsto paskolų teikimą gali imti riboti didėjančios tokių paskolų palūkanų normos, jos 2019 m. kovo mėn. sudarė 2,41 proc. ir buvo didžiausios nuo 2014 m. (jų paskutinių 12 mėn. vidurkis buvo 0,23 proc. p. didesnis nei prieš metus). Vartojimo paskolų palūkanų normos įgauna mažėjimo tendenciją – jų metinis vidurkis 2019 m. pirmojo ketvirčio pabaigoje buvo 0,73 proc. p. mažesnis nei atitinkamu laikotarpiu prieš metus.

Būsto kainos Lietuvoje kilo šiek tiek sparčiau, stiprėjo lūkesčiai dėl naujos statybos butų kainų didėjimo. Naujausiais statistikos departamento duomenimis, 2018 m. ketvirtąjį ketvirtį metinis būsto kainų augimo tempas Lietuvoje sudarė 7,4 proc. (Vilniuje – 4,1 %, o kitoje šalies dalyje – 10,1 %), t. y. šiek tiek daugiau nei ankstesnį ketvirtį (6,6 %) ir pastebimai daugiau nei vidutiniškai Europos Sąjungos (ES) šalyse – jose 2018 m. būstai pabrango 4,2 proc. Naujesni NT rinkos dalyvių (UAB „Ober-Haus“ nekilnojamasis turtas) duomenys rodo, kad 2019 m. pirmąjį ketvirtį butų kainos didžiuliuose miestuose kilo 0,8 proc. p. greičiau. Taigi ir toliau būsto kainų kilimo tempas šalies regionuose tebėra aukštas – juose būstai vis dar kainuoja iki keleto kartų pigiau nei šalies sostinėje³, tačiau gyventojų pajamos skiriasi ne taip reikšmingai. NT rinkos dalyvių ir bankų lūkesčiai dėl būsto kainų kaitos ateityje tebėra nuosaikūs: dauguma apklausoje dalyvavusių bankų ir NT rinkos dalyvių tikisi iki 5 proc. sieksiančio naujų butų kainų augimo per ateinančius 12 mėn. Vis dėlto naujausios lūkesčių tendencijos rodo, kad daugėja bankų ir NT rinkos dalyvių, kurie tikisi, jog brangs naujos statybos butai.

Aktyvumas šalies NT rinkoje tebėra istoriškai aukštas, o 2019 m. pirmąjį ketvirtį Lietuvoje sudarytų būsto sandorių skaičius dar labiau padidėjo. Registrų centro duomenimis, Lietuvoje 2019 m. pirmąjį ketvirtį parduotų būstų skaičius buvo 6,3 proc. didesnis nei atitinkamu metu pernai. Ryškus būsto rinkos aktyvumo augimas užfiksuotas Vilniuje ir Klaipėdoje, kur būstų per tą patį laikotarpį buvo parduota atitinkamai 15,3 ir 12,0 proc. daugiau nei per tą patį laikotarpį prieš metus. Aktyvumas itin didėjo Vilniaus naujų butų rinkoje, kur sandorių buvo sudaryta 75 proc. daugiau nei per praėjusių metų tą patį laikotarpį (UAB „Eika“ duomenimis). Naujų butų paklausai Vilniuje pastebimai didėjant, neparduotų naujų butų skaičius sostinėje 2019 m. pirmąjį ketvirtį šiek tiek (6,0 %) sumažėjo, tačiau vis dar yra dešimtadaliu (9,7 %) didesnis nei prieš metus. Aktyvumui būsto rinkoje augant, bankų vaidmuo joje šiek tiek didėjo: su paskola įsigytų būstų dalis nagrinėjamu laikotarpiu sudarė 41,1 proc. ir buvo 0,6 proc. p. didesnė nei prieš metus.

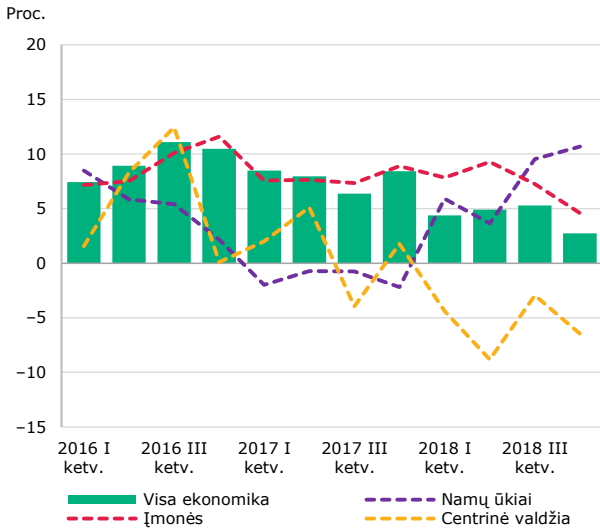
Kredito ir BVP santykio atotrūkis nuo ilgalaikės tendencijos 2018 m. ketvirtąjį ketvirtį tapo dar labiau neigiamas; kiti kredito ir NT rodikliai taip pat disbalansų nerodė. Kredito (įskaitant ir ne bankų) privačiam ne finansų sektoriui ir BVP santykis 2018 m. ketvirtąjį ketvirtį sudarė 65,6 proc. ir, palyginti su ankstesniu ketvirčiu, sumažėjo 1,2 proc. p. Tam įtakos turėjo skirtingi kredito ir BVP ketvirtiniai prieaugiai, kurie sudarė atitinkamai 0,27 ir 2,1 proc. Kredito ir BVP santykio atotrūkis nuo jo ilgalaikės tendencijos tapo dar labiau neigiamas ir 2018 m. pabaigoje svyravo tarp –10,5 ir –3,81 proc. p., priklausomai nuo vertinimo metodo (žr. 2 priedo B ir C pav.). Kita vertus, PFĮ paskolų privačiam ne finansų sektoriui ir BVP santykio atotrūkis 2019 m. pirmąjį ketvirtį tapo mažiau neigiamas ir sudarė –4,96 proc. Kiti rodikliai keitėsi nedaug – paskolų ir indėlių santykis dar labiau sumažėjo ir sudarė 96,2 proc., einamosios sąskaitos balansas 2018 m. ketvirtąjį ketvirtį padidėjo iki 1,6 proc., o būsto kainų ir namų ūkių pajamų santykio atotrūkis nuo ilgalaikės tendencijos buvo mažiau neigiamas nei ankstesnį ketvirtį (–6,4 %). Taigi, nors kredito ir NT rinkų raida šalyje tebėra aktyvi, ji atitinka augančias namų ūkių pajamas ir didėjančią šalyje sukuriama pridėtinę vertę.

³ <http://www.registrucentras.lt/naujienos/index.php?mod=news&act=view&id=38365>

1 PRIEDAS. KREDITO IR BŪSTO RINKOS TENDENCIJOS

1 pav. Lietuvos ekonomikos įsipareigojimų metinis augimo tempas

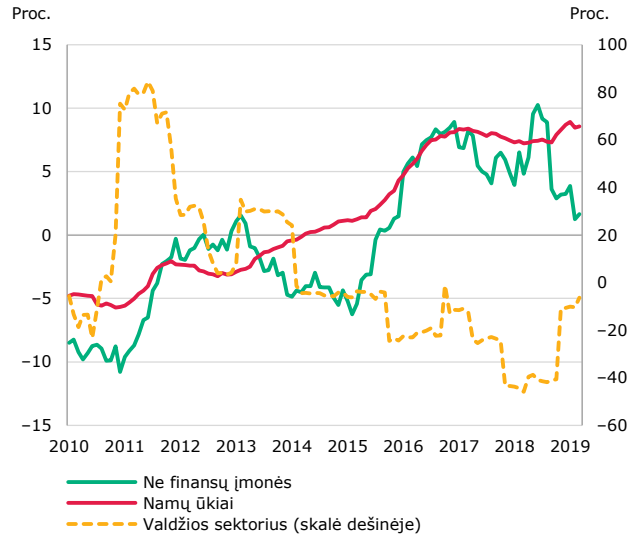
(2016 m. I ketv.–2018 m. IV ketv.)

Šaltinis: Lietuvos bankas.

2 pav. Ne finansų įmonėms, namų ūkiams ir valdžios sektoriui suteiktų PFĮ paskolų portfelio metinis augimas

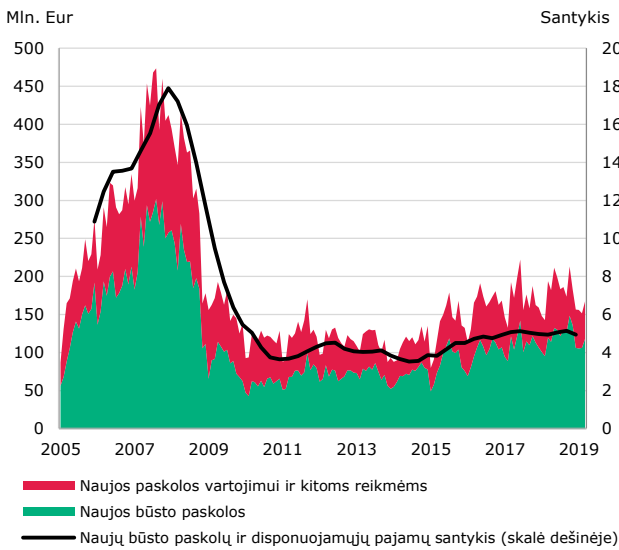
(2010 m. sausio mėn.–2019 m. kovo mėn.)

Šaltinis: Lietuvos bankas.

3 pav. Naujų PFĮ paskolų namų ūkiams srautas

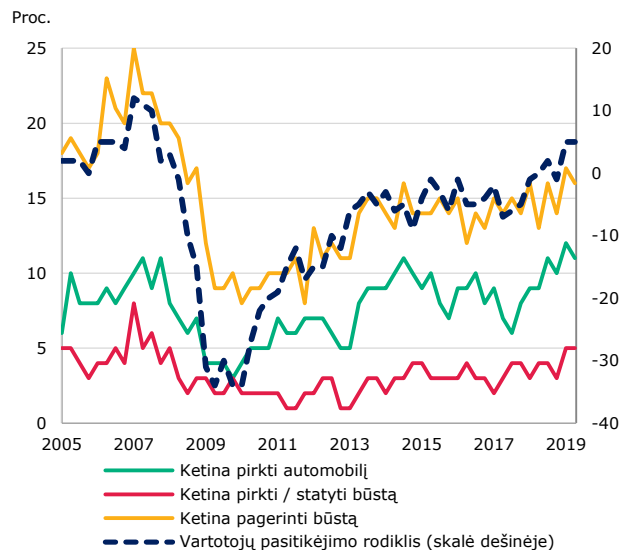
(2005 m. sausio mėn.–2019 m. kovo mėn.)

Šaltinis: Lietuvos bankas.

4 pav. Vartotojų nuomonių tyrimo rezultatai

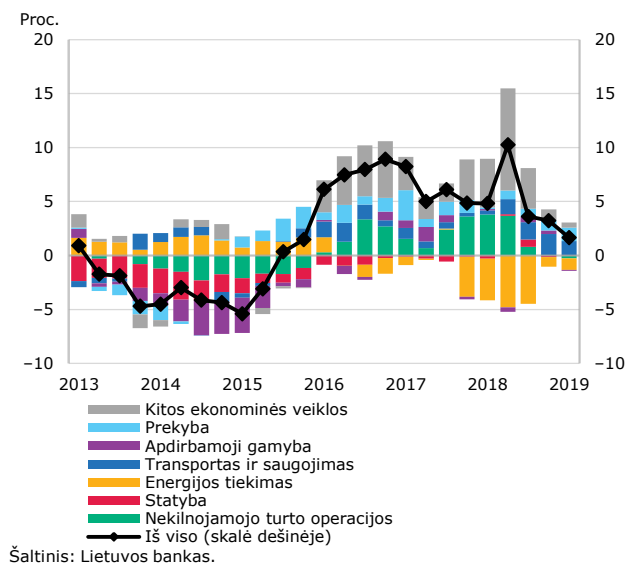
(2005 m. sausio mėn.–2019 m. balandžio mėn.)

Šaltiniai: Statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

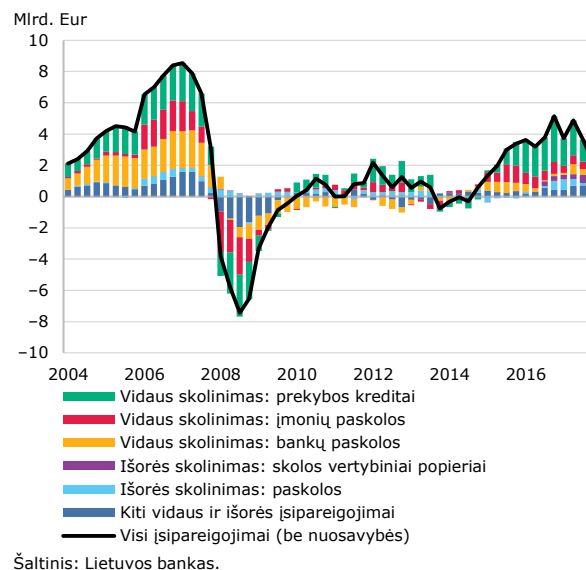
5 pav. PFĮ paskolų ne finansų įmonėms portfelio pagal ekonominės veiklos rūšį pokytis per metus

(2013 m. I ketv.–2019 m. I ketv.)

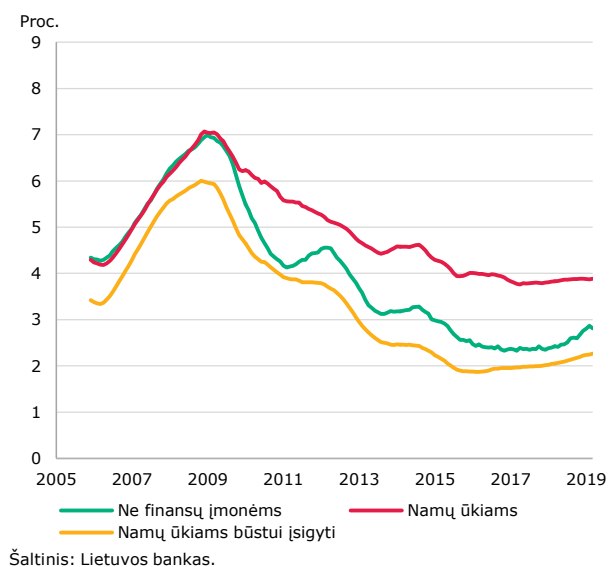
6 pav. Ne finansų įmonėms suteikto kredito metinė kaita

(2004 m. I ketv.–2018 m. IV ketv.)

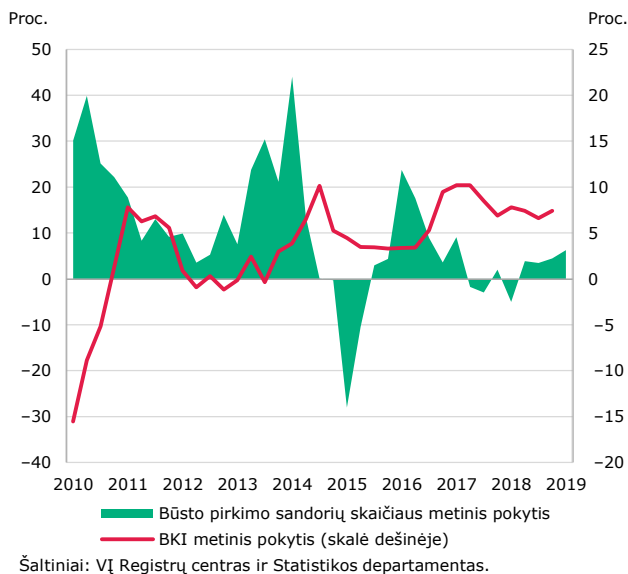
7 pav. Naujų paskolų ne finansų įmonėms ir namų ūkiams palūkanų normos (12 mėn. slenkantis vidurkis)

(2005 m. sausio mėn.–2019 m. kovo mėn.)

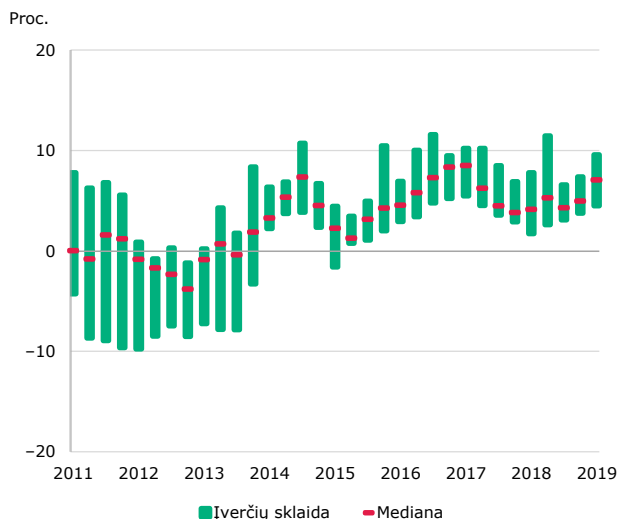

8 pav. Būsto pirkimo sandorių skaičiaus ir būsto kainų indekso (BKI) metiniai pokyčiai

(2010 m. I ketv.–2019 m. I ketv.)

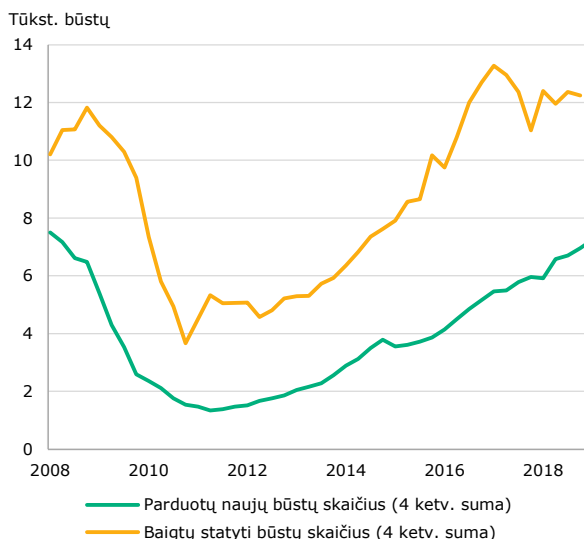

9 pav. Būsto kainų metinis augimas pagal skirtingus šaltinius (2007 m. I ketv.–2019 m. I ketv.)

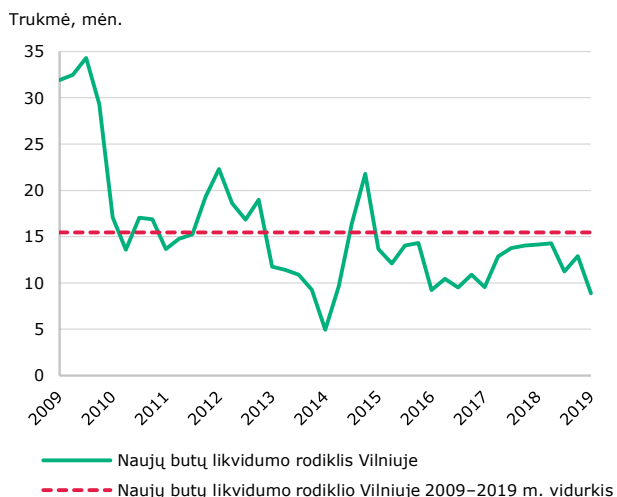
Šaltiniai: VĮ Registrų centras, Statistikos departamentas, UAB „Ober-Haus“, Aruodas.lt.

10 pav. Naujų būsto sandorių skaičius ir baigtų statyti būstų skaičius (2008 m. I ketv.–2019 m. I ketv.)

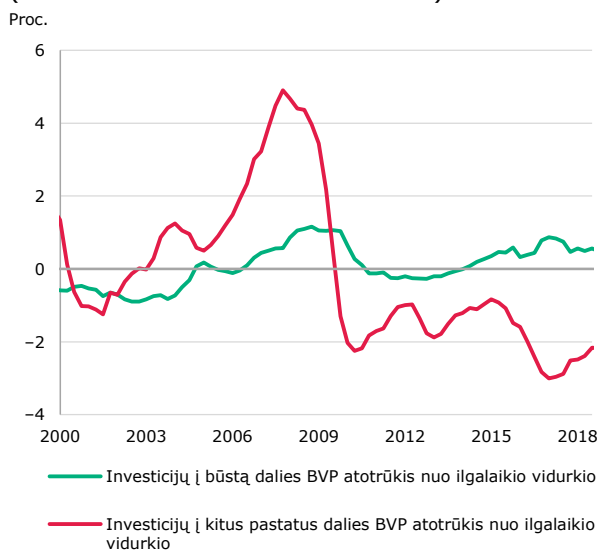
Šaltiniai: VĮ Registrų centras ir Statistikos departamentas.

11 pav. Likvidumas Vilniaus naujų butų rinkoje (2009 m. I ketv.–2019 m. I ketv.)

Šaltiniai: UAB „Eika“ ir Lietuvos banko skaičiavimai.
Pastaba: likvidumo rodiklis parodo, kiek mėnesių plėtojams užtruktų parduoti siūlomus butus, jei paklausa nesikeistų ir daugiau butų nebebūtų statoma.

12 pav. Investicijų į būstą ir kitus pastatus, palyginti su BVP, atotrūkis nuo ilgojo laikotarpio vidurkio (2000 m. I ketv.–2018 m. III ketv.)

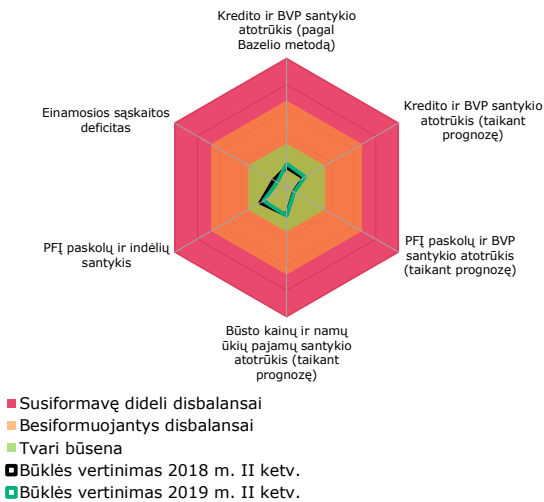

Šaltinis: Statistikos departamentas.

2 PRIEDAS. KREDITO IR BŪSTO RINKŲ DISBALANSŲ RODIKLIAI

A pav. Kredito rinkos disbalanso vertinimas remiantis pagrindiniais ir papildomais rodikliais

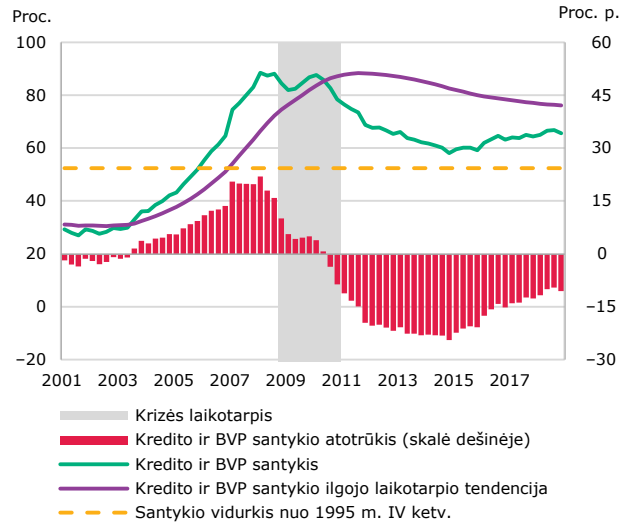
(vertinimas 2019 m. II ketv.)

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.
Pastaba: ašių skalės sudarytos pagal atitinkamo rodiklio kaitos režius: nuo mažiausios stebėtos reikšmės iki didžiausios.

B pav. I pagrindinis rodiklis: kredito privačiam ne finansų sektoriui ir BVP santykio atotrūkis (pagal standartizuotą Bazelio metodą)

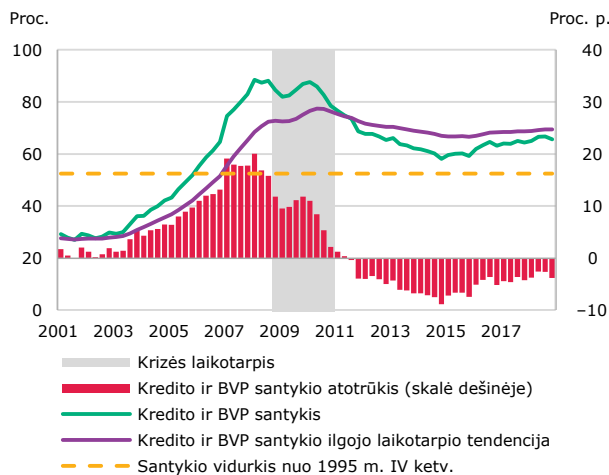
(2001 m. I ketv.–2018 m. IV ketv.)

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.
Pastaba: ilgalaikė tendencija apskaičiuota taikant vienpusį HP filtrą su glodinimo parametru, lygiu 400 000.

C pav. II pagrindinis rodiklis: kredito privačiam ne finansų sektoriui ir BVP santykio atotrūkis (taikant prognozę)

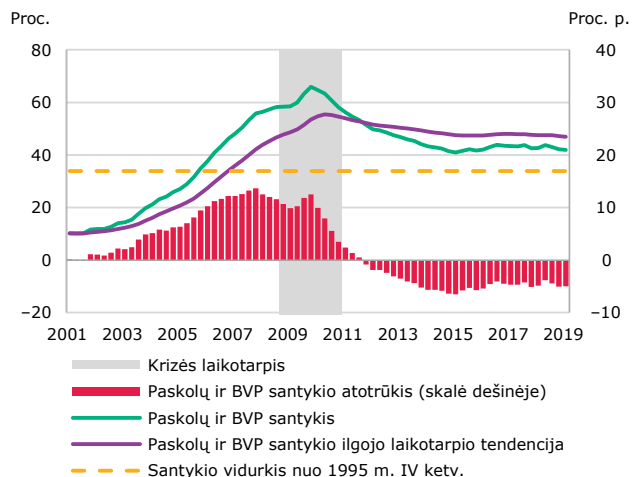
(2001 m. I ketv.–2018 m. IV ketv.)

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.
Pastaba: ilgalaikė tendencija apskaičiuota taikant vienpusį HP filtrą su glodinimo parametru, lygiu 400 000; prieš taikant filtrą, rodiklis 5 m. į ateiť pratęsimas 4 ketvirčių svertiniu vidurkiu.

D pav. I papildomas rodiklis: PFĮ paskolų privačiam ne finansų sektoriui ir BVP santykio atotrūkis (taikant prognozę)

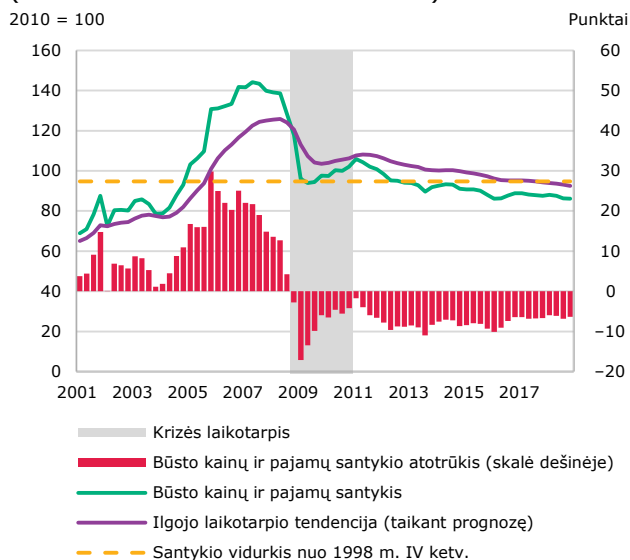
(2001 m. I ketv.–2019 m. I ketv.)

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.
Pastaba: ilgalaikė tendencija apskaičiuota taikant vienpusį HP filtrą su glodinimo parametru, lygiu 400 000; prieš taikant filtrą, rodiklis 5 m. į ateiť pratęsimas 4 ketvirčių svertiniu vidurkiu.

E pav. II papildomas rodiklis: būsto kainų ir namų ūkių pajamų santykio atotrūkis (taikant prognozę)

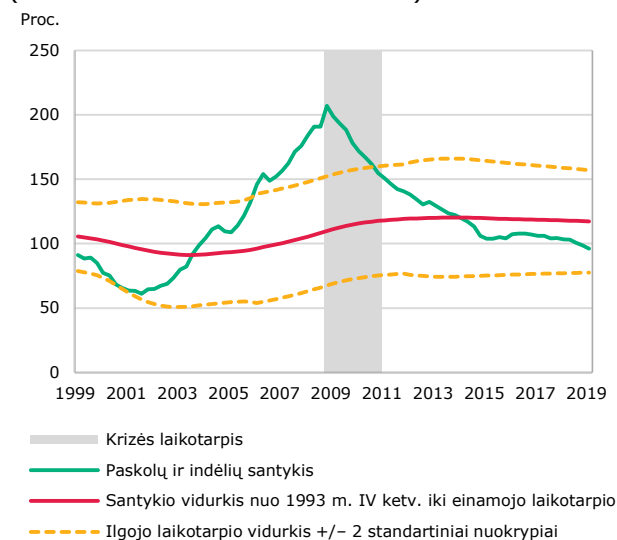
(2001 m. I ketv.–2018 m. IV ketv.)

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.
Pastabos: 1) pajamos – namų ūkių algos ir atlyginimai; 2) ilgalaikė tendencija apskaičiuota taikant vienusį HP filtrą su glodinimo parametru, lygiu 400 000; prieš taikant filtrą, rodiklis 5 m. į ateitį pratęsiamas 4 ketvirčių svertiniu vidurkiu.

F pav. III papildomas rodiklis: PFĮ paskolų privačiam sektoriui ir privačiojo sektoriaus indėlių (pašalinus sezono įtaką) santykis

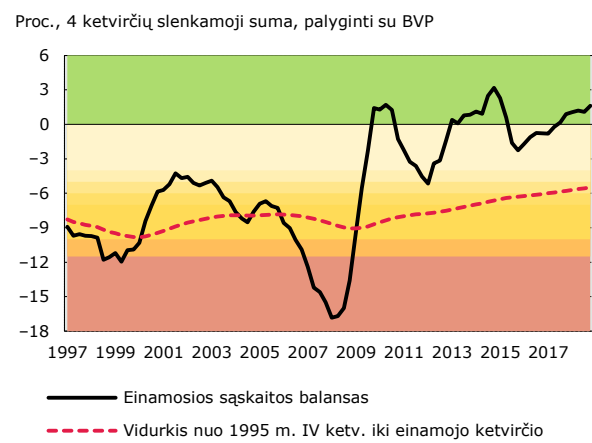
(1999 m. I ketv.–2019 m. I ketv.)

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.
Pastaba: laikoma, kad rodiklio raida subalansuota, jei nenukrypsta nuo savo ilgalaikio vidurkio daugiau kaip per 2 standartinius nuokrypius. Standartinis nuokrypis apskaičiuotas nuosaikios rodiklio raidos laikotarpiu, neįskaitant 2006 m. II–2011 m. IV ketvirčio duomenų.

G pav. IV papildomas rodiklis: einamosios sąskaitos balanso (4 ketvirčių slenkamosios sumos) ir BVP santykis

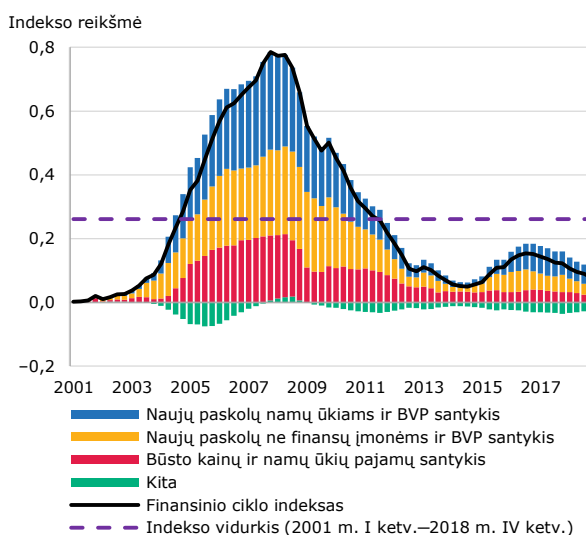
(1997 m. I ketv.–2018 m. IV ketv.)

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.
Pastaba: spalvos žymi skirtingą rizikos lygį, jis nustatytas remiantis S. M. Reinhart ir V. R. Reinhart, 2008, Capital flow bonanzas: An encompassing of the past and present, NBER working paper, 14321.

H pav. Lietuvos finansinio ciklo indeksas ir jo kaitos veiksniai

(2001 m. I ketv.–2018 m. IV ketv.)

Šaltinis: Lietuvos bankas.